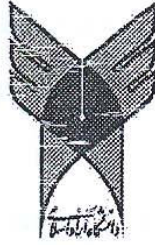

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

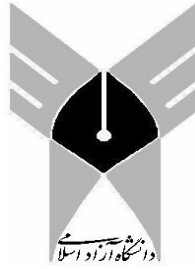
مجلس شورای اسلامی

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بایدی از خداوند سبحان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و باره نافر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اہمیت جایگاه دانشگاه و امتحان خردنگ و تمدن بشری، یاد و انجمنیان و احسان هدایت علمی و تمدنی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعقلی نگینیم:

- ۱- اصل برانست: التزام بر برانست چولی از حرکت رفتار غیر حردای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به سبب های غیر علمی می آلائند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و اسناد نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تعدد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات بودید صاحبان حق).
- ۶- اصل رازداری: تمهید به حیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان یا کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت چولی: تلاش در راستای پی چولی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع عمومی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن بهیترود توسعه کشور و کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: جغرافیای سیاسی

عنوان :

پیامدهای ژئوپلیتیکی همگرایی ناتو و شورای همکاری خلیج فارس و تاثیرات امنیتی آن بر

جمهوری اسلامی ایران

استاد راهنما :

دکتر غلامحسن حیدری

استاد مشاور:

دکتر محمد اخباری

پژوهشگر:

محمد مهدی ملکی حاجی آقا

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به :

شهدای هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران که توسط ناو جنگی آمریکا در آبهای خلیج فارس به شهادت رسیدند.

با تقدیر و تشکر از استاد گرانمایه جناب آقای دکتر غلامحسن حیدری که در جایگاه استاد راهنما
مرا به ثمر رساندن این پایان نامه یاری نموده اند و با تشکر و سپاس از استاد گرانقدر جناب آقای
محمد اخباری که در مقام استاد مشاور از محضر پر فیض تدریستان بهره مند گشتم.

بسمه تعالی

تمهید نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محمد مهدی ملکی حاجی آقا دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۸۶۴۱۰۰۰۰ در رشته جغرافیای سیاسی که در تاریخ ۹۱/۶/۲۵ از پایان نامه خود تحت عنوان: پیامدهای ژئوپلیتیکی همگرایی ناتو و شورای همکاری خلیج فارس و تاثیرات امنیتی آن بر جمهوری اسلامی ایران با کسب نمره ۱۷ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: محمد مهدی ملکی حاجی آقا
تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۱/۶/۲۵

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محمد مهدی ملکی حاجی آقا از
پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷ بحروف هده و با درجه ساجد
مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول : طرح تحقیق
۱-۱	بیان مسئله ۲
۲-۱	اهمیت موضوع ۲
۳-۱	اهداف تحقیق ۳
۴-۱	پرسشهای پروژه ۳
۵-۱	فرضیه های محقق ۳
۶-۱	متغیرها ۳
۷-۱	قلمرو تحقیق ۴
۸-۱	روش تحقیق ۴
۹-۱	روش گرد آوری اطلاعات ۴
۱۰-۱	پیشینه تحقیق ۴
۱۱-۱	ساختار پایان نامه ۵
	فصل دوم : مبانی نظری تحقیق :
۱-۲	ژئوپلتیک ۷
۲-۲	نظریه های جهانی ژئوپلتیک ۸
۱-۲-۲	اسپایکمن و تنوری ریملند ۹
۲-۲-۲	مایننگ و معیارهای انسانی ۱۰
۳-۲	عوامل موثر در ژئوپلتیک ۱۰
۱-۳-۲	عوامل ثابت ژئوپلتیک ۱۱
۲-۳-۲	عوامل متغیر ژئوپلتیک ۱۱
۴-۲	همگرایی ۱۲

۱۴ ۵-۲ ناتو
۱۵ ۱-۵-۲ تاریخچه
۱۶ ۲-۵-۲ اهداف ناتو
۱۷ ۳-۵-۲ ارکان ناتو
۱۸ ۶-۲ شورای همکاری خلیج فارس
۲۱ ۱-۶-۲ اهداف شورای همکاری خلیج فارس
۲۱ ۲-۶-۲ ارکان شورا
۲۱ ۷-۲ امنیت
۲۲ ۱-۷-۲ الگوهای امنیت منطقه ای
۲۳ ۲-۷-۲ دفاع دسته جمعی
۲۳ ۳-۷-۲ امنیت دسته جمعی
۲۴ ۴-۷-۲ امنیت همنا
۲۴ ۵-۷-۲ امنیت مشترک
۲۵ ۶-۷-۲ امنیت فراگیر
۲۵ ۷-۷-۲ امنیت مبتنی بر همکاری

فصل سوم : تشریح جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

۲۷ ۱-۳ مشخصات طبیعی خلیج فارس
۲۷ ۱-۱-۳ موقعیت خلیج فارس
۲۸ ۲-۱-۳ آب و هوا ، عمق و طول و عرض جغرافیایی
۲۹ ۳-۱-۳ ژئومورفولوژی خلیج فارس
۳۱ ۴-۱-۳ تاریخچه خلیج فارس
۳۴ ۵-۱-۳ نام تاریخی خلیج فارس
۳۶ ۶-۱-۳ اهمیت ژئوپلتیک خلیج فارس

۳۶وضعیت طبیعی	۷-۱-۳
۳۷ذخایر عظیم نفت و گاز	۸-۱-۳
۳۷منابع انرژی خلیج فارس	۹-۱-۳
۴۰آینده انرژی جهان	۲-۳
۴۳کشورهای خلیج فارس	۳-۳
۴۳ایران	۱-۳-۳
۴۴سیاست در ایران	۱-۱-۳-۳
۴۴اقتصاد ایران	۲-۱-۳-۳
۴۶تقسیمات کشوری	۳-۱-۳-۳
۴۷مردم ایران	۴-۱-۳-۳
۴۷عراق	۲-۳-۳
۴۷جمعیت	۱-۲-۳-۳
۴۸جغرافیا	۲-۲-۳-۳
۵۰کردستان عراق	۳-۲-۳-۳
۵۰اقتصاد عراق	۴-۲-۳-۳
۵۱استانها	۵-۲-۳-۳
۵۱عربستان	۳-۳-۳
۵۱جغرافیا	۱-۳-۳-۳
۵۲اقتصاد	۲-۳-۳-۳
۵۴سیاست	۳-۳-۳-۳
۵۵عمان	۴-۳-۳
۵۶جغرافیا	۱-۴-۳-۳
۵۸اقتصاد عمان	۲-۴-۳-۳

۵۸ ۳-۴-۳ مردم
۵۸ ۳-۳ کویت
۵۸ ۱-۵-۳-۳ اطلاعات جغرافیایی
۵۹ ۲-۵-۳-۳ جمعیت
۵۹ ۳-۵-۳-۳ اوضاع اقتصادی
۶۱ ۴-۵-۳-۳ سیاست خارجی
۶۱ ۶-۳-۳ قطر
۶۲ ۱-۶-۳-۳ جغرافیا
۶۲ ۲-۶-۳-۳ آب و هوا
۶۲ ۳-۶-۳-۳ اقتصاد
۶۴ ۴-۶-۳-۳ مردم قطر
۶۴ ۷-۳-۳ امارات متحده عربی
۶۵ ۱-۷-۳-۳ مردم
۶۵ ۲-۷-۳-۳ جغرافیا
۶۵ ۳-۷-۳-۳ اقتصاد
۶۷ ۴-۷-۳-۳ سیاست
۶۷ ۸-۳-۳ بحرین
۶۷ ۱-۸-۳-۳ جغرافیا
۶۸ ۲-۸-۳-۳ استانه‌ها
۶۸ ۳-۸-۳-۳ مردم
۶۸ ۴-۸-۳-۳ گروه‌های قومی
۷۰ ۵-۸-۳-۳ اقتصاد
۷۰ ۶-۸-۳-۳ سیاست بحرین

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل

- ۱-۴ گسترش ناتو از شرق تا خلیج فارس ۷۳
- ۲-۴ ناتو و جمهوری اسلامی ایران ۷۵
- ۱-۲-۴ موضوعات مستقیم میان ناتو و جمهوری اسلامی ایران ۷۶
- ۱-۱-۲-۴ ناتو و برنامه هسته ای ج.ا.ایران ۷۶
- ۲-۱-۲-۴ مسئله تهدید موشکی ج.ا.ایران ۷۷
- ۳-۱-۲-۴ برنامه مبارزه با تروریسم ناتو و تراحمات آن برای ج.ا.ایران ۷۸
- ۲-۲-۴ همکاری ناتو با کشورهای منطقه و پیامدهای آن بر ج.ا.ایران ۷۹
- ۱-۲-۲-۴ روابط ناتو و رژیم صهیونیستی ۷۹
- ۲-۲-۲-۴ گسترش مناسبات ناتو با کشورهای حاشیه خلیج فارس ۸۱
- ۳-۲-۲-۴ حضور ناتو در افغانستان ۸۲
- ۴-۲-۲-۴ گسترش مناسبات ناتو و پاکستان ۸۴
- ۵-۲-۲-۴ حضور ناتو در عراق ۸۶
- ۶-۲-۲-۴ حضور ناتو در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز ۸۷
- ۳-۲-۲-۴ برداشتهای متفاوت از امنیت خلیج فارس ۸۸
- ۱-۳-۴ نگرش شورای همکاری خلیج فارس به امنیت ۸۹
- ۲-۳-۴ نگرش ج.ا.ایران نسبت به امنیت منطقه خلیج فارس ۹۱
- ۴-۴ اقدامات ج.ا.ایران جهت افزایش امنیت در خلیج فارس ۹۲
- ۵-۴ عوامل واگرایی ایران با کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس ۹۴
- ۱-۵-۴ دیدگاههای متفاوت در تعاملات منطقه ای و بین الملل ۹۴
- ۲-۵-۴ مناقشات ارضی و مرزی ۹۴
- ۳-۵-۴ گرایشهای فراوان نظامی و مسابقه تسلیحاتی کشورهای خلیج فارس ۹۵
- ۴-۵-۴ استراتژی حضور نظامی آمریکا در خلیج فارس ۹۶

۴-۵-۵ اختلافات قومی و مذهبی ریشه دار میان کشورهای خلیج فارس..... ۹۷

۴-۶-۶ عوامل همگرایی ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس..... ۹۸

۴-۷-۷ اقدامات ایران جهت همگرایی با کشورهای خلیج فارس..... ۱۰۱

۴-۷-۱ اقدامات سیاسی..... ۱۰۲

۴-۷-۲ اقدامات فرهنگی..... ۱۰۴

۴-۷-۳ اقدامات اقتصادی..... ۱۰۵

۴-۸-۸ سیاست خارجی ایران در خلیج فارس..... ۱۰۶

فصل پنجم : جمع بندی ، اثبات فرضیات ، نتیجه گیری ، پیشنهادات

۵-۱-۱ جمع بندی..... ۱۱۱

۵-۲-۲ اثبات فرضیات..... ۱۱۳

۵-۲-۱ اثبات فرضیه ۱..... ۱۱۳

۵-۲-۲ اثبات فرضیه ۲..... ۱۱۴

۵-۳-۳ نتیجه گیری..... ۱۱۵

۵-۴-۴ پیشنهادات..... ۱۱۸

فهرست منابع و مأخذ..... ۱۱۹

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۳۰	۱-۳ نقشه خلیج فارس.....
۴۵	۲-۳ نقشه ایران.....
۴۹	۳-۳ نقشه عراق.....
۵۳	۴-۳ نقشه عربستان.....
۵۷	۵-۳ نقشه عمان.....
۶۰	۶-۳ نقشه کویت.....
۶۳	۷-۳ نقشه قطر.....
۶۶	۸-۳ نقشه امارات متحده عربی.....
۶۹	۹-۳ نقشه بحرین.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۳۹	۱-۳ جدول میزان ذخایر ، تولید و مصرف نفت کشورهای حاشیه خلیج فارس.....
۴۰	۲-۳ جدول میزان ذخایر ، تولید و مصرف گاز کشورهای حاشیه خلیج فارس.....
۴۲	۳-۳ جدول اطلاعات کلی کشورهای حاشیه خلیج فارس.....

فصل اول : طرح تحقیق

۱-۱ بیان مسئله:

پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) بعد از جنگ جهانی دوم و به دنبال تحولات صورت گرفته شده در شوروی و خطر نفوذ کمونیست به سمت غرب و در راستای مقابله با پیمان ورشو تشکیل گردید پس از انحلال پیمان ورشو ناتو قدرتمند تر از گذشته شد و حتی اعضای پیمان ورشو را نیز جذب نمود. ناتو برای پویایی خود به بهانه های مختلف از جمله مبارزه با تروریسم، مبارزه با مواد مخدر و مقابله با اشاعه تسلیحات کشتار جمعی شروع به گسترش به سمت شرق و به خصوص خاورمیانه نمود و در ژوئن ۲۰۰۴ در اجلاس استانبول ناتو برای همکاری با کشورهای منطقه خلیج فارس اعلام آمادگی نمود.

حوزه خلیج فارس محل تامین ۲۵ درصد از نفت مورد نیاز جهان می باشد. نیاز روز افزون کشورهای غربی آنها را وادار به تامین امنیت این شاهراه نفتی نموده است. ناتو برای جلوگیری از تهدیدات احتمالی از جانب ایران احتیاج به همکاری با کشورهای منطقه دارد به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در خلیج فارس و مجاورت تنگه هرمز، غرب به دنبال از بین بردن قدرت ایران در این منطقه و تحت فشار قرار دادن آن می باشد. کشورهای غربی با رهبری آمریکا با بزرگنمایی خطر ایران و دستیابی آن به سلاح اتمی در پی ایجاد یک عامل مشترک بین اعضا و ترغیب کشورهای حوزه خلیج فارس به همکاری بیشتر با ناتو و لطمه به روابط سیاسی و دیپلماتیک بین ایران و کشورهای مذکور می باشد.

حال این سوال پیش می آید که در صورت موفقیت این طرح، تهدیدات امنیتی بر علیه ایران چگونه خواهد بود و ایران بهتر است چه استراتژی را برگزیند.

۱-۲ اهمیت موضوع تحقیق:

بررسی جغرافیایی گسترش و حضور ناتو در خاورمیانه و منطقه خلیج فارس نشان می دهد که اقدامات و حوزه فعالیت های آشکار و پنهان این سازمان به اکثر کشورهای هم مرز جمهوری

اسلامی ایران گسترش یافته و این امر به ناچار منافع و سیاست خارجی ایران را در معرض مخاطرات جدی قرار می دهد.

حوزه خلیج فارس به علت وجود ذخایر عظیم نفت و گاز و گذرگاه تنگه هرمز و نیاز جهان صنعتی به این ذخایر از موقعیت ژئوپلیتیکی مهمی در عرصه بین الملل برخوردار است.

۳-۱ اهداف تحقیق:

محقق سعی می کند با بررسی کلی اهداف و انگیزه های ناتو در گسترش به سمت خلیج فارس و علل گرایش کشورهای همسایه ایران به عضویت در این سازمان و تاثیرات آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران بپردازد.

از اهداف تحقیق ارائه راهکارها و روشهای مناسب برای مقابله با آثاری است که جمهوری اسلامی ایران را با خطرات جدی مواجه می سازد.

۴-۱ پرسشهای تحقیق:

۱- نزدیکی ناتو به کشورهای شورای همکاری خلیج فارس چه پیامدهایی بر امنیت جمهوری اسلامی ایران دارد.

۲- سیاست خارجی ایران در قبال عضویت اعضای شورای همکاری خلیج فارس چگونه باید باشد.

۵-۱ فرضیه های تحقیق:

۱- به نظر می رسد گسترش ناتو به سمت خلیج فارس موازنه قدرت را به سمت کشورهای غربی بخصوص آمریکا و به ضرر جمهوری اسلامی ایران سوق خواهد داد.

۲- جمهوری اسلامی ایران با گسترش همکاری با کشورهای خلیج فارس می تواند ظرفیتهای دیپلماتیک خود را افزایش داده و از تهدیدات احتمالی بکاهد.

۶-۱ متغیرهای تحقیق:

متغیر مستقل : همگرایی ناتو و شورای همکاری خلیج فارس

متغیر وابسته : امنیت جمهوری اسلامی ایران

۷-۱ قلمرو تحقیق

حوزه مکانی موضوع تحقیق حوزه خلیج فارس و کشور ایران می باشد و موضوع آن همگرایی ناتو با کشورهای جنوبی همسایه ایران در جهت از بین بردن قدرت ژئوپلیتیکی ایران در منطقه خلیج فارس می باشد . و از نظر زمانی آینده نگر است .

۸-۱ روش تحقیق :

از نظر ماهیت کاربردی می باشد و از نظر متدولوژی از روش توصیفی و تحلیلی استفاده می شود و از نظر رویکرد فلسفی – رئالیستی می باشد.

۹-۱ روش گردآوری اطلاعات :

روش بدست آوردن اطلاعات کتابخانه ای می باشد که پس از گردآوری مطالب از کتابخانه ها و استفاده از مطالب مقاله ها ، سایتهای اینترنتی و پایان نامه ها شروع به دسته بندی و طبقه بندی آنها نموده و با تجزیه و تحلیل منطقی نهایتا می توان به نتایج و راه حل موثر دست یافت .

۱۰-۱ پیشینه تحقیق :

مباحث مربوط به خلیج فارس و امنیت جمهوری اسلامی ایران از موضوعات قابل توجهی است که در سالهای پایانی قرن حاضر بطور جدی مورد توجه قرار گرفته شده است از جمله :

خلیج فارس و امنیت منطقه ای (علی اکبر باقری)

خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز (محمد رضا حافظ نیا)

آینده امنیت خلیج فارس (محمود فرج زین، ترجمه محمد رضا درستی)

امنیت و مسائل سرزمینی در خلیج فارس (پیروز مجتهد زاده)

در ارتباط با گسترش ناتو به سمت شرق هم کتابهای زیادی و هم پایان نامه های زیادی نگاشته شده است از جمله :

ماموریت‌های جدید ناتو و تاثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران (محمود محمدی)

سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (دفتر مطالعات سیاسی وزارت امور خارجه)

پایان نامه اینجانب یک مسئله نسبتاً جدیدی است که در سال ۲۰۰۴ در استانبول ترکیه برای همگرایی کشورهای حاشیه خلیج فارس و ناتو تصمیم گیری و پیشنهاد شده است.

۱-۱ ساختار تحقیق:

این تحقیق در ۵ فصل گنجانده شده است :

فصل اول : طرح تحقیق و در حقیقت شناسنامه تحقیق ، چرا که دامنه و حدود کار مشخص گردیده و به شرح اهمیت انتخاب موضوع و نیز قلمروهای اصلی آن طرح سوالات و فرضیات تحقیق پرداخته شده است.

فصل دوم : مفاهیم بنیادی و چهارچوب نظری تحقیق پرداخته شده یعنی مفاهیم و اصطلاحات اصلی مطرح شده و سپس نظریات و قالبهای مرتبط با موضوع مطرح گردیده است.

فصل سوم : تشریح کامل جغرافیایی منطقه و کشورهای موجود پرداخته شده است.